

vrtiljak ali mozaik posameznih mnenj, ki so med sabo lahko nasprotna in različna ali pa v temeljnih stvareh istovetna, tako da druga drugo ponavljajo; v obeh primerih gre za mnenja brez globlje utemeljitve, miselne izpeljave, analize in argumentacije, saj za kaj takega ob okroglih mizah praviloma ni ne časa ne prostora — ko bi bilo, bi nehale biti okrogle mize in bi zgrešile svoj pravi namen. Posledica takšnega hitrega, komaj skiciranega kroženja mnenj je seveda ta, da se med sabo nevtralizirajo. Približno vsa so iste teže, nobeno ne prevlada tako zelo, da bi zares predrlo v jedro pojava in se izkazalo za pravilnejše od drugih, kot se je dogajalo v Platonovih dialogih. Pogovori za našimi okroglimi mizami so pravcati nasprotje antični dialoški umetnosti. Namesto k jedru pojava vodijo v pisanost videzov, ki naj bo čim širša in pestrejša, tako da pojava samega za njimi že ni več videti, kaj šele da bi spoznavali njegovo bistvo. To pa je več kot naravno, saj gre res samo za improvizirana mnenja, vloga teh pa je bila od nekdanj samo ta, da ustvarjajo videz. Imeti mnenje o kaki stvari, pomeni ustvarjati videz o nečem, kar skozi prizmo različnih mnenj razpada v zmes številnih videzov, od katerih prav nobeden ni boljši od drugega, vsi skupaj pa prikrivajo resnico, ki se skriva za njimi. Zato k ničemur ne obvezujejo, ampak rabijo kvečjemu za alibi — izgovor, da lahko ostanemo zadovoljni z neobveznim videzom, ker do resnice tako ali tako ni mogoče. Ali povedano s prisposodobno — če se kdo postavi pred eno samo ogledalo, bo njegova podoba morda enostranska, ker ga bo kazala le z ene strani, toda s tega vidika bolj jasna, popolna in nedvoumna; če postavimo okoli njega vrsto različno zasukanih ogledal, se bo njegov pojav v ogledalih razblinil v neskladne zrcalne podobe, ki ne bodo več sestavljale enote, ampak jo bodo razkrajale in navsezadnje spremenile v

neresničen videz zrcalne igre, kjer pojava kot takega ni več, ampak samo še igra ogledal. Prav to se pogosto dogaja ob okroglih mizah ali je pa celo njihov končni rezultat. Okrogle mize so največkrat vrtiljak mnenj, ki se med sabo nevtralizirajo, so alibi ali celo igra, umik pred obvezno resnico v uprizorjanje živopisnega videza.

Vse to so najbrž znamenja našega časa. Toda kot vemo, nam znamenja časa niso dana samo zato, da jih pasivno beležimo, ampak da jih predvsem spreminjamo ali nadomeščamo z drugačnimi. Ali konkretnije povedano — čim manj okroglih miz in čimveč oblik, v katerih se bo dogajalo obratno od tistega, kar je, žal, največkrat posel in vloga okroglo miznega izdelovanja mnenj.

J. K.

MARGINALIJE

OB POPISU PREBIVAVSTVA. Že zato, ker je najnovejši in ker nad njim bdi nezmotljivo oko elektronskih računalnikov, smemo upati, da bo sedanji popis doslej najpopolnejši. Morda bodo računalniki celo znali povedati, kako in kaj je z našimi delavci v tujini, saj organizatorji popisa niso imeli prav posebno jasnih pojmov, kje in kako poiskati najzanesljivejše podatke o zdomcih, doma ali v tujini, ali tu in tam.

Ne bi pa bili to, kar smo, če ne bi popisa zapletli še ob vprašanju, ki bi moralo biti jasno: ob vprašanju narodnosti. Leta 1971, zlasti če se lotevamo popisa prebivavstva, bi že morali vedeti kaj več o tem, kaj je narodnostna pripadnost, ali vsaj to, s čim tega pojma ne smemo mešati.

Prav gotovo: kriteriji in metodologija popisa so se rodili v centru države, v enem izmed uradov federacije, zato so se močje v tem uradu srečali s težavami, ki jim niso bili kos: popis naj bi bil izpeljan po najbolj sodobnih na-

čelih, hkrati pa naj bi bil tudi najbolj demokratičen, brez kakršnegakoli pritiska, tudi brez prepričevanja in navsezadnje celo brez pojasnjevanja, kajti to slednje — čeprav samo po sebi še tako potrebno — utegne skrivati v sebi tudi kak ščepec pritiska. In zgodilo se je, da smo se odločili za tisto »najbolj demokratično pot« na najbolj občutljivem področju, pri opredeljevanju narodnosti.

Vsi vemo, v katerem grmu tiči zajec; če pa kdo tega še ni vedel, se je poučil iz časopisja: Jugoslavija je narodnostno tako premešana, da je na nekaterih področjih domala nemogoče (ali pa vsaj izjemoma težavno) povsem zanesljivo in še zlasti brez zamere določiti, katere narodnosti je kdo. In tako je obveljalo načelo: Vsak bodi to, kar hoče biti. Zelo modro, predvsem pa demokratično. Republike so se popisa lotile samostojno, pa vendar v okviru splošnih navodil: nikogar siliti, nikogar prepričevati, nikomur pojasnjevati, kaj narodnost pravzaprav je.

In tako smo tam, kjer smo bili pred stopenjdesetimi in več leti. Stvari se ponavljajo, kajpak, vse se vrača, le da v novi kvaliteti: nekoč smo bili Kranjci, Štajerci, Primorci itd., potem (ker smo imeli Prešerna in še koga) preprosto Slovenci — Bog živi vse Slovence pod streho hiše ene (ubogi Gregorčič!), zdaj pa — in niti ne 1. aprila, ampak čisto zares, kak dan pozneje — me je prijazna popisovavka vprašala: »In narodnost? Kaj naj zapišem pod narodnost?«

»Slovenec vendar. Ali bi bil lahko kaj drugega?«

»Lahko.«

»Kaj na primer?«

»Kar hočete: Štajerec, Primorec; kar mi rečete, to moram vpisati.«

»Pa je dosti takih Štajercev, Kranjcev in podobnega?«

»So. Ne veliko, pa vendar.«

»Ali lahko rečem zase, da sem Doljenec, da je žena Primorka, otroci Kamničani?«

»Lahko. Vpisati moram, kar mi rečete.«

»In kaj bomo potem, ko bodo podatki obdelani?«

»Neopredeljeni.«

»Ali lahko rečem, da sem po poklicu vojaški bobnar in da sem se rodil pred dvesto leti?«

»Ne, to pa ne. Ti podatki pa že morajo biti točni.«

Živela ra-zedinjena Slovenija!

Demokratično že, znanstveno pa nikakor. Tudi nacionalna pripadnost je pojem, ki ga je mogoče opredeliti. Pripadnik kakega naroda ni samo tisti, ki se tega zaveda, temveč čisto preprosto vsi tisti, ki to so, med njimi, na primer, tudi slaboumneži, ki niti za svoje ime ne vedo, celo dojenčki, skratka: narodnostna oznaka bi morala biti pri popisu prav tako zanesljiv podatek kot vsi drugi, kajti popis prebivavstva je statistika, ne pa seznam osveščenege dela prebivavstva, človek se prostovoljno opredeljuje za politično stranko, tudi za prepričanje, če ga sam nima, pa še za marsikaj, toda narodnosti ne more niti spreminjati, niti se ji odpovedati, kot se ne more odpovedati datumu svojega rojstva.

Bral sem, da je v nekaterih primerih, v BiH, na Hrvaškem, v Srbiji in še kje. prav opredelitev narodnosti težavna zadeva. Ali moramo biti Slovenci prav na tem področju tako vražje solidarni, morda v nadomestilo za usihajočo solidarnost kje drugje, kjer bi bila bolj naravna?

Zdaj lahko samo še upamo, da bodo elektronski računalniki bolj modri od modnih kreatorjev popisa, da bodo — če že ne prav popisali — pa vsaj znanstveno dokazali to osnovnošolsko zmoto.

UBOGI SLOVENSKE JEZIK. Pogovor o vojski ni ravno priljubljena časopisna tema, pa vendar je v zadnjem času obveljala miselnost, da je evolucija možna tudi v vojski, zlasti če

gre za družbo, v kateri je spreminjanje naravni zakon in politični program. Tako smo si upali zastaviti tudi vprašanje, kaj je z jeziki v naši vojski, v njihovi vsakdanji rabi in še zlasti v poveljevanju. To polemiko spremlja določena nervoza, čeprav najbrž po nepotrebnem, saj se razprava loteva dovolj pomembnih zadev, da jih moramo in zmoremo resno obravnavati.

Nisem vojaški strokovnjak in vojsko sem služil v letih revolucije, ko je bil konverzijski in poveljevalni jezik slovenski, v Sloveniji namreč, kjer sem partizanal. Nimam torej pojma, kaj vse terjata struktura in strategija moderne armade, torej tudi naše, čeprav sem seveda prepričan, da zahteve po »naravnější« rabi jezikov v naši vojski ne morejo rušiti učinkovitosti njene strukture in ne prizadeti temeljev njene strategije. In ker se ponášamo, da je naša vojska LJUDSKA in ne kakršnakoli že, je prav, če je o njej slišati kdaj pa kdaj tudi kak laični glas, ne o vojaških, temveč o ljudskih dimenzijah njene podobe, med katere sodi prav gotovo razprava o jeziku. To vprašanje torej ni in ne more biti samo stvar vojaških strokovnjakov.

Ob prebiranju, kot rečeno, vendarle vse številnejših razprav o vse večji demokratizaciji naše vojske, zlasti vsakdanjega življenja vojakov, me kot slovenskega intelektualca še posebej bodo ne tako redke domneve, da bi bilo s slovenščino v vojski tudi zato težko, ker da nimamo ustreznega izrazoslovja. Resnično: taka misel me globoko žali in najbrž ne samo mene. To skušajo pojasnjevati z dokazovanjem o zapletenosti modernega vojaškega izrazoslovja, ki da ga slovenščina ni mogla razviti, iz česar se skoraj sam od sebe zapisuje dvom, da takšnega izrazja slovenščina najbrž tudi ne bi bila zmožna ustvariti. Skratka: slovenščina ni za vojsko primeren jezik!

Bral sem, pred leti, neko tujo razpravo o jezikih, ukvarjala se je, histo-

rično, z raziskovanjem, kdaj se pravzaprav kako narečje spremeni v jezik. Med dokazi, da je narečje dozorelo v jezik, je bila zapisana tudi misel, da v narečju ne moremo »filozofsko misliti«, to da terja največjo prožnost in eksaktnost izražanja, ki jo premore le formiran jezik. Nikjer nisem ne tedaj ne pozneje bral, da je najtrši oreh za jezik prav vojaško izrazoslovje. Te genialnosti lahko prebiramo samo pri nas, in to v času, ko zelo uspešno uvažamo strokovno in znanstveno izrazoslovje v vse stroke in v vse veje znanosti, da o literaturi v klasičnem smislu sploh ne govorimo. Trditev ali že tudi misel, da slovenščina ni primeren jezik za rabo v vojski, pomeni z drugimi besedami, da slovenščina sploh ni jezik, da je komajda slabo razvito narečje. Ali ni takšno razmišljanje naravnost smešno za vse, ki se ob njem tudi samo zaustavljajo, nerazumljivo za tiste, ki ga resno izpovedujejo?

Ponavljam: nisem vojaški strokovnjak, vem pa tudi, da je razprava za enakopravnost jezikov v JLA bolj politično kot strokovno vojaško vprašanje, ponavljam pa, da je razpravljanje o tem, ali je slovenščina uporabljiva ali ne tudi v vojski, resnično žaljivo in laično neodgovorno pri vseh, ki s tako mislijo opletajo v svojih razpravah. Naj teče ta razprava, ki vem, da se dotika občutljivih političnih živcev, na ravni strokovnosti, nesmiselno je in nikomur ne koristi, če resnične težave prekriva z izmišljenimi.

SKRB ZA DOMAČO KNJIGO. V našem času se zdi skrb za domačo knjigo skoraj nekaj izjemnega, še pred nekaj leti smo se mi še izprsevali, da je takšna skrb eden izmed dokazov socialistične podobe naše družbe, skratka nekaj, kar neguje samo še socializem in čemur se je kapitalizem že zdavnaj odrekel. Najbrž da sem tudi sam živel v podobni predstavi, saj kako bi me drugače tako presenetila

drobna novica v Delu, navržena mimo-grede, kot ena izmed zanimivosti iz sveta. Glasila pa se je nekako takole: Ena izmed najstarejših založb v Ottawi se je znašla pred bankrotom. Vzrok: vse večji vdor cenejših ameriških knjig. Toda kanadska vlada se je ob tem zamislila, ugotovila pomen, ki ga ima za Kanadčane domača knjiga, čeprav gre za isti jezik, in sklenila, da bo odslej podpirala domače založništvo, pripravljena da je prevzeti nase tudi do 85 % vseh stroškov, samo da bi domače založništvo ohranila in ga celo utrdila.

Tako nekako v Kanadi in najbrž še kje drugje. Torej skrb za domačo knjigo ni le human odziv osveščene socialistične družbe? Ob tej časopisni novici sem se zamislil o dvojem: Ali kaže naša družba res tako izjemno skrb za knjigo (in za kulturo sploh), da je to že ena izmed razpoznavnih potez njene »socialistične duše?« In drugič: Ali ni domača knjiga (in kultura nasploh) tudi še kaj drugega in ne samo dokaz, kako je socialistična družba občutljiva tudi za nematerialne potrebe ljudi, kako se tenkočutno odziva nanje? Ali ni tudi knjiga — domača mnogo bolj kot uvožena, prevedena, pa čeprav boljša — ena izmed nepogrešljivih konstituent sleherne družbe? Morda prinaša le kaj več kot samo pomiritev med domače pisatelje in skromno zadovoljstvo bravcem.

Prav bi torej bilo, če zdaj, ko spet razpravljamo o financiranju slovenske kulture, razmišljamo o njeni pomembnosti v družbi in narodu tudi s čisto praktične strani, tako kot o drugih dejavnikih, ki ustvarjajo in oblikujejo družbo. Predvsem pa se nehajmo trkati na prsi, da to, kar dajemo za kulturo, dajemo zato, ker smo socialistično osveščena družba, torej iz humanih razlogov, kot je humana gesta skrb za otroke, stare in onemogle ali invalide. Tako trkanje na prsi je puhlo baha-

štvo in tisti, ki prejema denar iz takih rok, se bo prej ali slej počutil berača, ki prosi.

In morda je take beraške prošnje v slovenski kulturi že zdaj več, kot je še dopustno za splošno zdravje v narodu in družbi.

C. Zlobec

STATISTIKA

Ondan smo v Gledališkem listu Drame SNG videli statističen pregled, kako je delovalo to gledališče v sezoni 1969/70. Tristo devet predstav v Drami in Mali drami si je ogledalo 83.718 obiskovalcev. Pa smo zato pregledali letna poročila od 1945 leta dalje in ugotovili, da je v prvih povojnih letih obisk dosegel tudi število 130.000 in več in da se je v letih med 1961 in 1968 število obiskovalcev gibalo med 105.000 in 130.000. Kam se je tedaj nenadoma poniknilo trideset ali štirideset ali petdesettisoč ljudi v sezoni 1969/70? Ali je oviralo obisk pozimi slabo in pomladi in jeseni lepo vreme? Ali se je obisk zmanjšal, ker mestni promet v večernih in nočnih urah ni gost in skrbno urejen? Ali pa so se morebiti odločili nekdanji obiskovalci, da bodo ob večerih rajši kar sami prebirali dramska besedila, namesto da bi hodili v gledališče? Ali pa je bil televizijski program tako dober, da je odvrnil ljudi od obiska v gledališču? Morda pa so gostinska podjetja z odličnimi jedilniki privabila v svoje lokale nekdanje obiskovalce teatrskih predstav? Ali pa so začeli Slovenci ob večerih igrati bridge in ne utegnejo več hoditi v gledališče? Kaj pa, če so večerne seje delavskih svetov in upravnih odborov zadržale potencialnega gledališkega obiskovalca? Ali pa so ustanovili v velikih družinskih stanovanjih in v weekend hišicah gledališke skupinice, ki igrajo same sebi in druga drugi? Tudi na to moramo pomisliti, da so nekdanji obisko-